

- 109. 19. XII. 1933, с. 1 — Аел за Димитров и неговите другари.
- 110. 21. XII. 1933, с. 2 — Аели от целия свят и протести в Гърция.
- 111. 22. XII. 1933, с. 1 — Димитров.
- 112. 23. XII. 1933, с. 2 — Продължение на гръцките протести пред немската легация.
- 113. 24. XII. 1933, с. 2 — Димитров и неговите другари са свободни.
- 114. 25. XII. 1933, с. 3 — Интервю с майката на Димитров.
- 115. 31. XII. 1933, с. 1 — Една тайна смърт заплашва нашите другари.
- 116. 1. I. 1934, с. 1 — Димитров.
- 117. 13. I. 1934, с. 3 — Аел за освобождаването на Димитров.
- 118. 17. I. 1934, с. 4 — Съобщение от София: „Димитров иска да се върне в София.“
- 119. 28. I. 1934, с. 1 — Да спасим 4 другари.
- 120. 8. II. 1934, с. 8 — Съобщение от София. Манифестация на работниците за защита на Димитров.
- 121. 16. II. 1934, с. 4 — Да пропагандираме освобождаването на нашите другари.
- 122. 17. II. 1934, с. 6 — Кратко съобщение за освобождаването на Димитров.
- 123. 21. II. 1934, с. 6 — Москва иска тяхното освобождение.
- 124. 25. II. 1934, с. 6 — Съобщение от Цюрих: „Животът на нашите другари е застрашен.“
- 125. 27. II. 1934, с. 3 — Тяхното освобождение.
- 126. 28. II. 1934, с. 1 — Димитров и неговите другари са вече свободни.
- 127. 1. III. 1934, с. 4 — Съобщение от Москва: Димитров е в Москва.
- 128. 9. III. 1934, с. 1 — Интервю с Димитров: Борбата против фашизма.

НОРВЕЖКИЯТ ПРЕВОД НА „ПОД ИГОТО“ ОТ 1895 Г.

СВЕЙН МЪОНЕСЛАНД (НОРВЕГИЯ)

Въпреки че България и Норвегия се намират в два противоположни края на Европа и културните връзки между тях и миналото са били незначителни, Норвегия е една от първите страни, в които е било преведено и издадено класическото произведение в българската литература — романът на Иван Вазов „Под игото“, само една година след като романът е излязъл като самостоятелна книга в България.

На 7 октомври 1895 г. норвежкия вестник „Верденс ганг“ започва да издава в подлистник „Под игото“. Либералният ословски вестник „Верденс ганг“, основан през 1868 г., с най-големият и най-влиятелен норвежки ежедневник по онова време. На вестника сътрудничат много от най-добрите политически, литературни и научни фигури на страната. За времето е било обичайно норвежките вестници да издават някакъв роман на части, в подлистник, към всеки брой, при това така отпечатан, че текстът да може да се изреже и свърже в книга от самите читатели. На 7 октомври 1895 г. вестникът помества статия на първа страница, чийто пълен текст е, както следва:

„В рубриката „Подлистник с продължение“ днес започваме издаването на един роман от българския писател Иван Вазов — „Под игото“, към който особено бихме искали да привлечем вниманието на читателите. „Под игото“ е един от най-значителните шедьоври в съвременната литература. Повествованието на Иван Вазов се отличава не само с оригинална свежест, която му придава в наши дни едно съвсем необичайно очарование, но този забележителен писател същевременно разказва по един изключително интересен, пълен с напрежение и дори с ужас начин, поради което „Под игото“ има необикновено голям успех сред читателите от всички класи на обществото дори и извън границите на България. Борбата между турците и техните християнски подчинени постоянно намира израз в нови кървави изстъпления и световният печат почти ежедневно е изпълнен с ужасяващи информации за този смутен край на Европа, където събитията като убийството на Стамболов и кръвопролитията отново привличат голямо внимание. Това придава днес особена актуалност на забележителното произведение на Иван

Вазов „Под игото“, тъй като описанието на ужасите в него почиват на действителна историческа основа.

Българският писател Иван Вазов, който сега се представя за първи път пред норвежките читатели, е ново явление в литературата на своята родина и по значимост за страната си той може да се сравни с фигурата на неговия приятел политика Стамболов. Роден през 1850 г.; той все още е в разцвета на силите си, а вече има зад себе си дълга и плодотворна дейност. В годините на неговата младост още не е съществувала българска литература. Създаването ѝ се дължи изцяло на него. През 1876 г. той бива заподозрян от турците и трябва да забегне в Румъния, а когато се завръща през 1876 г. в родината си, научава, че баща му е убит от турците. Под впечатлението от нещастията в неговата окървавена родина във въображението му назрява това художествено произведение, което ще стане шедевърът на неговия живот — „Под игото“, най-забележителното и най-вълнуващо произведение, което идва от един източен народ.“

Издаването на подлистника във вестника продължава до 15 февруари 1896 г. Но романът излиза и като самостоятелна книга. В Университетската библиотека в Осло се съхраняват три издания на книгата, означени по-долу с римски цифри. И трите издания имат същия набор, който е бил използван от вестника, общо 296 страници.

I — собственото издание на „Верденс ганг“, отпечатано на евтина хартия и обвързано заедно с други два романа, също от подлистници на вестника. Книгата носи библиотечна сигнатура NA/A k 8124. Заглавната страница има следния текст:

„Под игото. Разказ за борбите на България за освобождение. От Иван Вазов. Преведено за „Верденс ганг“. Кристиания. Печатница „Верденс ганг“, 1895 г.“

II — издание на известното норвежко издателство „Камермейер“ от поредицата „Библиотека разкази и романи на Камермейер“ в томове 123, 124 и 125. Трите тома са се продавали поотделно, всеки по 0,50 крони. Хартията е хубава. Библиотечната сигнатура е NA. Заглавната страница носи следния текст:

„Под турско иго. Разказ за борбите на българите за освобождение. От Иван Вазов. Превод от К. С. (C. S.). Кристиания и Копенхаген. Издателство „Алб. Камермейер“. Ларш Сванстрьом.“

III — издание — подвързан том на хубава хартия. Библиотечната сигнатура е NA/A a 6649. То има две заглавни страници. Първата е идентична с тази на II. Втората е идентична с I с тази разлика, че са отпаднали от текста думите „Преведено за „Верденс ганг“, а печатница е „Сентралтрикерiet“.

Като място на издаването на издания I и II се дава както Кристиания (тогавашното наименование на Осло), така и Копенхаген, което е било обичайна практика на норвежките издателства за времето си. Основателят на издателството Алберт Камермейер е продал по това време издателството на шведа Ларш Сванстрьом, чието име също фигурира на заглавната страница. Но издателството „Камермейер“ е продължило да бъде норвежко и съществува дори и до ден-днешен под своето старо наименование.

„Библиотека разкази и романи на Камермейер“ е поредица, която е представлявала известни романи, между които произведения на Достоевски, Зола, Стриндберг, Лоти и др. Големият брой книги, издадени в поредицата — общо 260 заглавия, е свидетелство, че серията е била много популярна и четена.

Името на преводача е дадено само с инициали, както е било обичайно по това време. Кой се крие зад инициалите К. С.?

В отдела за норвежки книги на Университетската библиотека инициалите К. С. (C. S.) не са регистрирани. Но след систематичен преглед на всички преводи на норвежки език за времето от 1890 г. до 1920 г., изглежда, успех да открия личността на преводача. По всичко личи, че става дума за една жена — Констанце Спаре (Constanze Sparre), родена на 22. IV. 1861 г. в селището Йельой до гр. Мос и починала на 27. VI. 1924 г., дъщеря на консул Рихард Петерсон. През 1885 г. тя се омъжва за Кристиан Спаре, много известен морски офицер и политик, министър и главнокомандуващ норвежкия морски флот по време на прекъсването на унията с Швеция през 1905 г. Констанце Спаре се занимавала твърде много с преводаческа дейност. В норвежкия речник на псевдонимите (Петерсен, 1924 г.) името Констанце Спаре е означено с

инициалите К. С. Обаче там са споменати само няколко превода на К. С. и „Под игото“, не между тях. Допълнително аз открих общо около 12 превода на К. С., повечето от които са художествена литература от английски и американски автори.

Макар и да няма съвсем конкретно доказателство, има голямо основание да се предположи, че именно Констанце Спаре е превела „Под игото“ на норвежки. Ясно е, че К. (Констанце) Спаре не е превела романа направо от български език.

От какъв език е бил направен преводът?

Галис (1959) изказа предположение, че преводът е от немски език. Това не може да е вярно, защото първият немски превод е бил издаден едва в 1918 г. (Факлиева, 1970).

„Под игото“ излиза за първи път в „Сборник за народни умотворения, наука и книжнина“, кн. 1—3, 1889—1890, София. Като отделна книга романът е отпечатан в България за първи път през 1894 г. Във второто издание, т. е. изданието в отделен том, Вазов е направил някои промени (вж. Събрани съчинения, т. 13, с. 448—538). Не е трудно да се разбере, че норвежкят превод е направен въз основа на изданието в СБНУ, а не на това като самостоятелна книга. Ще приведа два примера: гл. 5 във втора част е озаглавена „Един шпионин през 1876 г.“ в изданието в СБНУ, както е и в норвежкия превод, а не под наименованието „Предателство“, както е във второто издание. В изданието на романа в СБНУ последните три глави носят следните заглавия: 15 гл. — „Среща“, 16 гл. — „Раздяла“ и 17 гл. — „Гибел“, както са дадени и в норвежкия превод, докато гл. 15 във второто издание — „Среща“, обединява гл. 15 и 16, така че „Гибел“ е станала гл. 16 във второто издание.

Следователно норвежкят превод почива на превод въз основа на първото издание. Но въпросът е: на кой превод?

Преди превода на норвежки е имало само два превода на „Под игото“, а именно: на английски и на шведски (Вълчев, 1960; Бошнаков, 1965; Трайков 1964).

Шведският превод излиза в 1894 г. с преводач Е. Силфверстоппе. Но не е трудно да се види, че норвежкят превод не би могъл да бъде направен от шведския. Доста често норвежкят превод следва по-точно оригинала и съдържа по-дълги и по-подробни пасажки, отколкото шведският. Например следният пасаж от гл. 1 на част първа (както е в изданието в СБНУ, но с осиромечен правопис) е предаден почти съвсем точно в норвежкия превод:

По тая причина, за да ги заварди от наклонност към кражба, той поверяваше на децата си ключа от ковчега с парите.

— Гочо, иди отвори севлевия сандък и ми донеси кесията с минцовете. Друг път поръчай на другото: — На татювата, иди ми отчети от панерчето с жълтиците двацет рубета, па да ми ги дадеш, като се върна. И излазаше.

В шведския превод целият пасаж след първото изречение е предаден съкратено, както следва: „Той прашаше ту едното момче, ту другото да му донесат много пари от кесията.“

Докато норвежкят превод следва оригинала с повече изречения и пряка реч, шведският превод съкращава целия пасаж до едно обобщаващо изречение.

Следователно норвежкят превод трябва да е бил направен от английския, издаден през 1894 г. от издателство „Уилиям Хайнеман“, в превод на Г.Ю. Морфил, с предговор от Едмунд Гос. Впрочем в изследването си досега нямаш възможност да разполагам с английското издание.

Какви са причините „Под игото“ да стане толкова популярен роман в Норвегия, за да бъде издаден освен като подлистник и в няколко отделни издания?

Публикуването на „Под игото“ в Норвегия става по време, когато България привлича вниманието на международната общественост поради многото драматични събития, станали в страната в последните години. Фердинанд Сакс-Кобургготски става княз на България през 1887 г., но не е признат от великите сили. В следващите години, през т. нар. „период на Стамболов“ (Кьонигсгелов, 1974), от особен международен интерес са връзките на България с великите сили и в частност с Русия, Австроунгарската империя и Турция. Тук бих искал да отбележа, че писаното в уводната статия на „Верденс ганг“, че Вазов и Стамболов били приятели, е вярно, че може да се приеме за вярно, като Вазов за разлика от Стамболов е бил русофил (Вълчев, 1968).

През лятото на 1895 г. Стамболов бе убит. През есента на същата година започва публикуването на „Под игото“ във „Верденс ганг“. Същевременно във вестника се поместват ежедневно информации за събитията в Турция и за християнското население, което все още живее „под игото“. Развитието на вътрешното положение в България се следи също с интерес и особено дали престолонаследникът ще бъде кръстен в източноправославна църква или не. През февруари 1896 г. престолонаследникът е кръстен и князът е признат от великите сили. По едно и също време норвежката общественост чете живото описание на Вазов за събития, станали две десетилетия по-рано, и следи актуалните политически събития в страниците на вестника, в процеса на консолидация и международно признаване на България.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Бошнаков, 1965. Д. К. Бошнаков. Вазов на 44 езика. — Литературен фронт, бр. 28, 1965.
- Вазов, 1889—1890. Иван Вазов. Под игото. Роман из живота на Българите в предвечерието на Освобождението. — В: Сборник за народни умотворения, наука и книжнина, Кн. 1—3. С., 1889—1890.
- Вазов, 1977. Иван Вазов. Под игото. Събрани съчинения. Т. 13. Под ред. на Илия Тодоров. С., 1977.
- Вълчев, 1960. В. Вълчев. „Под игото“ на чужди езици. — Народна култура, 1960, бр. 28.
- Вълчев, 1968. В. Вълчев. Иван Вазов. Жизнен и творчески път. С., 1968.
- Галис, 1959. A. G a l l i s. Bulgarien in der norwegischen Literatur. Сборник Никола Михов. С., 1959.
- Кьонигслъв, 1974. Joachim von Königslöw. Bulgarien in den Jahren 1887—1896 (Die „Ära Stambolov“ und die internationale Anerkennung des Fürsten Ferdinand). — Bulgarische Jahrbücher, № 2, München, 1974.
- Петерсен, 1974: Hjalmar Pettersen. Norsk anony-og pseudonym-lexikon. Kristiania, 1924.
- Трайков, 1964. Веселин Трайков. Българска художествена литература на чужди езици. С., 1964.
- Факлиева, 1970. Елевтерия Факлиева. Немските издания на романа „Под игото“. — Литературна мисъл, 1970, кн. 4.